

ELLIE MIDWOOD

Dievča,
ktoré utieklo
z Osvienčimu

MOTÝL

Od autorky bestselleru *Huslistka z Osvienčimu*

**Dievča,
ktoré utieklo
z Osvienčimu**

Dievča, ktoré utieklo z Osvienčimu

ELLIE MIDWOOD

VYDAVATELSTVO MOTÝL

THE GIRL WHO ESCAPED FROM AUSCHWITZ

Copyright © Ellie Midwood, 2021

Original edition published by Bookoutour, 2021

Slovak edition published by agreement with Storyfire Ltd., trading as

Bookouture of Carmelite House

All rights reserved.

Preložila: Dáša Vallo 2022

Zodpovedná redaktorka: Anetta Letková

Foto na obálke: Stephen Mulcahey/Trevillion Images, tugolukof/stock.adobe.com

Grafická úprava: Zuzana Ondrovičová

Vydalo: Vydavateľstvo Motýľ, s. r. o.

www.vydavatelstvomotyl.sk

Vydanie prvé. Rok vydania 2022

Tlač: TBB, a. s., Banská Bystrica

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami bez písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN: 978-80-8164-293-7

*Venujem všetkým ľuďom,
ktorí bojovali a stále bojujú za slobodu;
každému, kto sa kedy vzoprel útlaku,
prenasledovaniu a nerovnosti.
Bojujte a neoblomne šírte pravdu.
Vaša odvaha neupadne do zabudnutia.*

Prológ

Živiecke Beskydy, Poľsko, 6. júla 1944

Prázdna cesta, ktorú tvarovali horské štíty a smaragdové údolia, sa na rannom slnku tiahla až za obzor. Pod kupolou bledomodrej oblohy voňal čerstvý vzduch po slobode. Mala v modrej rovnošate, zaprášenej a dokrčenej po ďalšej noci v lese, spokojne žuvala steblo trávy a nevnímala škvŕkanie v žalúdku. Edek ju objímal okolo pliec a pískal si veselú nôtu v rozopnutom esesáckom kabáte, ktorý jemne voňal po maču a dyme.

„Si hladná, Mally?“ Jej škvŕkajúci žalúdok prehlušil aj jeho pískanie.

Odvážna a zamilovaná Mala iba pohodila hlavou a s nekonečnou láskavosťou v očiach sa zadívala na jeho neoholenú a opálenú tvár.

„Môžeme zísť z cesty a pohľadať nejaké ďalšie huby,“ navrhol a snažil sa vyčítať jej odpoveď z tváre.

Skôr než utiekli z Osvienčimu, slúbil jej, že sa o ňu postará, že ju ochráni vlastným telom, že urobí čokoľvek, aby zabudla na hrôzy tábora smrti. Namiesto toho ju vláčil po nekonečných a letmo vyšliapaných chodníčkoch, prežívali len na hubách a lesných plodoch, spávali pod holým nebom a pred živlami ju chránilo iba jeho objatie.

Netušil však, že Mala nič viac nepotrebovala: len jeho nehu a vzduch, ktorý nepáchol po krematóriách. Hlad ju vôbec netrápil. Osvienčim ju naučil prežiť aj na kôrke chleba.

„Nie, netreba,“ odvetila Mala. „Radšej pokračujme. Čím skôr prídeme do dediny, tým lepšie. Kúpime si niečo na jedenie a nájdeme ti civilné oblečenie.“ Potmehúdsky sa pozrela na svojho milého a dodala: „Ak ťa takto vystrojeného zbadajú partizáni, okamžite ťa zastrelia.“

Edek zvieral vo vrecku roztavený zlatý zub – strašidelný darček od spoluväzňov zo *Sonderkommanda*, ktorí obsluhovali pece a chceli im pomôcť utiecť. Prikývol a pridal do kroku, akoby ho hnali tiché, zato silné hlasy: *Dostaňte sa do bezpečia, vyrozprávajte partizánom váš príbeh, privedte ich spolu s Červenou armádou na toto mizerné miesto a pomstite všetky nevinné duše, ktoré nás esesácke monštrá nútili spáliť.*

Esesácke monštrá, ktorých uniformu práve nosil.

Pohladil tvrdú sivozelenú látku a pomyslel na chvíľu, keď si tú nechutnú vec zvrhne a spáli, až po nej zostane iba prach.

Mala zastala, aby si zaviazala šnúrkou na topánke. Edek urobil ešte zopár krokov a túžobne sa zadíval na hory.

Keď zašepkala jeho meno, ponorený do vlastných myšlienok nezachytil jej mrazivý podtón.

„Edek,“ ozval sa spoza jeho chrbta povzdych presiaknutý strachom. Otočil sa s úsmevom na perách, ktorým hovoril: *Čo sa stalo, láska?*, no ten mu rýchlo zmizol, keď zbadal jej bledú tvár a oči, ktorými hľadela pred seba. Zdalo sa, že všetka bolesť sveta sa zračila v jej zlatých dúhovkách, ktoré zrazu stratili lesk.

Edek pomaly nasledoval jej pohľad. Uvidel dve osoby v uniformách, ktoré razantne kráčali k nim, a jeho duša sa prepadla do čiernej priepasti.

Museli prísť spoza zákruty. Bohvie prečo, lebo Nemci iba zriedka prečesávali túto oblasť. Edeka a Malu o tom uistili sovietski vojnoví zajatci, spoluväzni, ktorí zosnovali niekoľko úspešných útekov, ako aj sympatickí poľskí civilisti, ktorí pracovali v tábore a s radosťou pomohli páru utiecť, len aby sa pomstili Nemcom.

Edeka zalial pot a na krku mu vyskočili mrazivé zimomriavky. S nehynúcou túžbou sa pozrel na les vpravo a potom späť na blížiacu sa nemeckú pohraničnú stráž. Hlavne ich samopalov jasne žiarili v zlatých lúčoch júlového slnka. S horkým sklamaním sledoval ich zbrane a oči mu zaliali slzy hnevu. Videl už mnoho spoluväzňov, ktorých skosili tieto zbrane. Nedúfal, že stihnú vbehnúť do lesa, že pohraničná stráž minie i na takú krátku vzdialenosť, že aspoň Mala prežije krupobitie nemeckých striel...

Mala akoby mu čítala myšlienky. Chytila ho za ruku, pevne ju stisla a s jemným úsmevom pokrútila hlavou.

Odjakživa bol rojko a ona zasa hlas reality. Teraz tá realita nazerala do jeho duše, mierila na ňu čiernymi hlavňami a zrazu nemala kam ujsť.

„Prepáč mi, Mala... Milujem ťa.“

To boli posledné slová, ktoré riekol, než k nim podišli Nemci. Tí rázne zasalutovali a zdvorilo sa spýtali: „Vaše doklady, prosím, *Herr Unterscharführer*.“

Prvá kapitola

Osvienčim jeseň 1943

Edek mal toho už plné zuby. Toto pochmúrne zistenie mu svitlo v hlave pri západe slnka, ktoré svojimi prvými tiahlými lúčmi sfarbilo strechy barakov dočervena. Edek sledoval esesáckeho dozorca Brücka, ako opakovane dupe spoluväzňovi po hlave čižmou s okovanou podrážkou. Činil sa už niekoľko minút. Jeho obeť už dávno neprotestovala, už sa ani nehýbala, no esesák neprestajne trieštil jej lebku s nechutnou zlomyseľnosťou, akou farmár mláti hlodavca lopatou.

Koniec koncov, presne to aj boli. V očiach esesákov predstavovali väzni len obyčajnú háved'. Nacisti ukázali nováčikom svoj názor už v prvý deň. Edek patril k jedným z úplne prvých politických väzňov, ktorých takto „vrúcne privítali“. V júni roku 1940 ich vypluli z transportu a omámení a oslepení sa ocitli na neslávne známej rampe v Osvienčime. V ten deň dopravili do bývalých poľských kasární sedemstodsaťosem ľudí. Vtedy Edward Galiński, kadet námornej akadémie, prestal existovať. Od toho momentu sa z neho stal *Häftling* – väzeň – číslo 531 odsúdený na ťažkú prácu za...

Čo mu vlastne poľské gestapo prišlo? Odkedy ho prinútilo podpísať priznanie, prešlo už toľko času, že Edek pomaly zabúdal na jednotlivé detaily inkriminovaného dokumentu.

Podozrivo milý okuliarnatý nemecký vojak mu zdvorilo vysvetlil, že ak chce vyjsť z cely gestapa živý, *Herr* Galiński by sa mal radšej podpísať pod nečitateľný nemecký text a priznať, že spolu s ďalšími členmi poľskej inteligencie pripravoval sprisahanie proti Ríši. Edek sa mu snažil vysvetliť, že je iba obyčajný syn inštalatéra a nikdy v živote ani len nesníval o tom, že by patril k takej elite, nieto ešte aby s nimi plánoval vzburu. Nemec súciteľne prikývol, niekoľkokrát ho udrel päšťou do spánku, starostlivo si očistil ruku vreckovkou a poradil mu, aby porozmýšľal znova.

Po týždni Edek dokument podpísal.

Priateľský dôstojník gestapa mu prezradil, že každý tak nakoniec urobí, a založil Edekovu zložku do jedného z mnohých sivých priečinkov so znakom hákového kríža, ktoré lemovali steny jeho novej kancelárie vo väznici v Tarnove. Za zamrežovaným oknom neviaľa vo vetre poľská štátna vlajka. Po nemeckej okupácii v roku 1939 ju zvesili a teraz sa na fasáde vynímali karmínové *Hakenkreuz*. Pod dodierkovanou stenou na dvore žiarili tmavočervené kaluže krvi. Práve tu strieľali nepriateľov Nemeckej ríše – najmä novinárov a liberálov, ktorí agitovali a miatli obyvateľov proti propagande štátu. Nacistom prekážalo, že si nedávali servítku pred ústa, a tak si gestapo poradilo s takými priamočiarymi kritikmi ako prvými.

„Nacista neklamal,“ vypočul si Edek od muža, ktorého viezli do Osvienčimu v rovnakom transporte. Všetkých odsúdili za to isté. „Sme vinní, pretože sme mladí a zdraví chlapi, ktorí by sa mohli chopiť zbrane a zorganizovať vzburu proti tým nacistickým debilom,“ prezradil. Potiahol si z cigarety a apaticky sa díval do prázdna. Pri nohách mu ležal malý batoh s osobnými vecami, ktoré si každý väzeň mohol vziať so sebou do novej destinácie. Jej názov im sprievod nechcel

prezradiť, akoby išlo o nejaké podlé tajomstvo. Rečník šepkal, pretože poľských policajtov na stanici nahradili spomínaní nacistickí debili a viezli sa s nimi v rovnakom vagóne. Sedeli na lavičke, podozrievavo zazerali na Poliakov a štekali urážky, keď sa niekto zahľadel k oknu. „Obvinenie zo sprisahania im stačí, aby nás odpratali niekam mimo civilizácie,“ pokračoval neznámy muž. „Ženy, deti a starci nepredstavujú žiadnu hrozbu. Preto ich ako jediných nechali Nemci na pokoji. Aspoň zatiaľ.“

Zhovorčivý mladík sa volal Wiesław.

Teraz po tri a pol roku stál vedľa Edeka a sledoval, ako esesák udupal väzňa na smrť. Edekovi stačil jeden letmý pohľad na priateľa, aby pochopil, že aj on má toho už plné zuby.

„Musíme odtiaľto vypadnúť,“ zamrmlal Edek po poľsky.

Nešťastnou náhodou ho esesák Brück počul. Zrazu sa otočil a celkom zabudol na obeť pochovaných v blate.

„Zas hovoríš tvojím svinským jazykom?!“ Lapal po dychu a žila na krku mu pulzovala pod úzkym golierom s esesáckymi iniciálami. „Mám ťa poslať na niekoľko dní do *Strafblocku*, kde sa naučíš slušne správať?“

Edek sklonil zrak a rýchlo sa ospravedlnil. Na samotke strávil toľko dní, že ich už prestal počítať. Išlo o betónovú celu veľkosti psej budy bez okien či miesta na státie so špinavým vedrom v rohu na vykonanie potreby a s denným prídelom jedla v malej miske. Hlavným trestom nebolo samotné fyzické nepohodlie, ale úplná izolácia a všadeprítomná tma, z ktorej každý pomaly a iste zošalel. Už po niekoľkých hodinách človeka ochromil paralyzujúci pocit, že ho pochovali zaživa. Kričať z plných pľúc nepomohlo zatiaľ nikomu. Ktokoľvek navrhol tie hrôzostrašné kobky, dal si tú námahu, aby sa uistil, že jeho vynálezy sú takmer celkom zvukotesné. Previnilec mohol revať

do bezvedomia, no aj tak neunikol štyrom stenám, ktoré len umocňovali ozvenu vlastného chrapľavého hlasu, ktorá ako jediná odpovedala na jeho zúfale prosby.

Nie, Edek sa tam netúžil vrátiť.

Esesák s rukami vo vreckách pristúpil k dvojici. Bol mladý ako oni, s hladkou tvárou a jasnými očami, nepochybne nemal viac ako dvadsaťpäť rokov. Odlišoval sa iba svalnatým telom a hlavou, ktorú mu nevyholili dohola ako im. Pýšil sa účesom najnovšej módy – vystrihané vlasy na boku a temene s dlhou a hodvábnou ofinou ulízanou do jednej strany. Bol to árijský majster sveta, výlučne na základe pôvodu. Na perách mu žiaril ironický úsmev.

„Čo ti povedal?“ Stál priamo pred Wiesławom, jeho modré oči uprene sledovali väzňa bez jediného žmurknutia.

Edekov priateľ sa nenechal oklamať náhlym prívetivým hlasom.

„Obdivoval vaše hodinky, *Herr Scharführer*,“ vysvetlil rázne lámanou nemčinou. „Povedal, že nikdy nevidel taký krásny kúsok.“

Edek sa opäť nadýchol. Na Wiesława sa človek mohol spoľahnúť. Jeho schopnosť myslieť za pochodu si už dávno vyslúžila rešpekt osadenstva tábora.

Esesák pozvoľna zdvihol ruku. Červené lúče slnka jemne osvetlili zlatý ciferník hodín. *Určite ich ukradol nejakému židovi*, pomyslel si Edek. Samozrejme, nechal si to pre seba a znova sa ospravedlnil, že prehovoril rodným jazykom.

Scharführer Brück si všimol nízke väzenské číslo na Edekovej hrudi. Pochopil, že sa bavil s táborovým veteránom, a iba veľkoryso mávol rukou.

Nebolo to prvýkrát, čo ho väzenské číslo alebo červený trojuholník politického väzňa zachránil pred bitkou či

guľkou. Odkedy esesáci priviezli do Osvienčimu prvých židov, zhodli sa, že všetku ideologickú nenávisť nasmerujú práve na nich. Poliaci sa zrazu ocitli na postoch *kápo*v – dozorcov z radov väzňov – spolu s nemeckými kriminálnikmi, ktorí hrdo nosili civilné oblečenie s našitými zelenými trojuholníkmi. Niežebý Edek neocenil takú nečakanú zmenu. Súcitil však s tými chudákmi, ktorých lynčovali len preto, lebo patrili k nesprávnej rase.

„A kam sa va dvaja chystáte?“ spýtal sa esesák.

„Do Brezinky, *Herr Scharführer*,“ odvetil Edek promptne. „Rozkaz *Rottenführera* Lubuscha.“

„Lubuscha? *Kommandoführera* zámočnickej dielne?“

„*Jawohl*, *Herr Scharführer*. Na jeho rozkaz pomáhame stolárom.“

Edek mu chcel vysvetliť detaily, no Brück sa prestal zaujímať.

„Naložte tú páchnucu mŕtvolu,“ prikázal a ležérne ukázal na vozík pri stene baraku, ktorý väzni prezývali vozík smrti a na ktorom už ležala kopa mŕtvol, „a choďte. Prišli ste sem robiť, nie získať na hodinky.“

Napriek jeho reptaniu a úškrnu Edek videl, ako veľmi ho kompliment potešil. Hodinky boli nepochybne veľmi drahé. Edek sa zamyslel, kto o ne asi prišiel, než nakoniec prišiel aj o vlastný život, a zdvihol sa mu žalúdok.

Musíme odtiaľto vypadnúť, prezradil Wiesławovi a myslel to vážne. Už mal po krk esesákov, ktorí udupávali nevinné obete na smrť; už nedokázal zniesť, že si následne privlastňujú majetok zavraždených. Najviac zo všetkého mu prekážalo, že musel prejavovať týmto bastardom v uniformách úctu, ospravedlňovať sa za poľštinu, povinne si skladať čiapku z oholenej hlavy vždy, keď sa nejaký esesák priblížil, znášať ich urážky a správať sa ako podradný tvor.

Druhá kapitola

Brezinka, ženský tábor

Vždy, keď čerstvú zásielku nových väzňov prehánali triediacim blokom, zmietal sa v čírom zmätku, ranách z bičov a hrubých urážkach. Na rampe ešte mnohé nič netušiace ženy verili, dúfali. Práve v tomto bloku sa však zvyčajne rozlúčili s ilúziami, často kvôli ranám kápov a posmešným výkrikom esesákov.

Malu stále strašili spomienky na vlastnú krvilačnú skúsenosť s triediacim blokom. Stála pri stole hlavnej esesáckej dozorkyne, trpezlivo čakala, než dopíše hlásenie, a sužoval ju pohľad na vystrašený dav.

Mala pracovala ako táborový poslíček a doručovala rozkazy esesákov či úradné dokumenty z jedného bloku do druhého. Popritom pomáhala vedúcej ženského tábora Marii Mandlovej s kancelárskymi papierovačkami, preto sa nemusela obávať žiadneho dozorca ani kápov. Oficiálna páska s insígniami *Läuferin* na ľavom bicepse, civilné oblečenie a plavé vlasy zopnuté do drdola ju v okamihu odlišovali od zvyšku osadenstva tábora. Triediaci blok nenávidela zo všetkého najviac. Bolo to miesto, kde posledné útržky nádeje udusila smrť, kde predchádzajúce životy mizli šmahom ruky rovnako ako chumáče vlasov a kde mená nahradili čísla, ktoré ženám surovo vytetovali na predlaktia.

„Vyzlečte sa, vy špinavé svine! *Schnell, schnell, schnell*, hýbte sa, hýbte sa, rýchlo! Všetko zhodte na zem. Áno, aj vašu špinavú spodnú bielizeň, moje krotké prasiatka.“ Ozval sa prenikavý zvuk biča a ktosi prekvapene vykrikol. „Nezdržujte a hýbte sa, inak uvidíte.“

Niektoré ženy protestovali, zvyčajne matróny z ortodoxných rodín. So slzami v očiach neprosíkali kvôli sebe. Chceli ochrániť nevinnosť ich mladých dcér. „*Frau Aufseherin*, robte si s nami, čo len chcete, ale, prosím vás, ušetrte naše dievčatá!“ Prekvapené dievky v ochrannom náručí matiek skameneli od hrôzy. Nakoniec ich vždy odtrhli od milujúcich rodičov, strčili k najbližšiemu kápovi v službe a spýtali sa, či sa vyzlečú samy alebo predsa len potrebujú pomocnú ruku. „Páni vám veľmi radi vyhovejú.“

Hlasný rehot zachvátil prítomných kumpánov, ktorí pracovali vo vedľajšom rajóne – obrovskej miestnosti so stoličkami rozloženými v štýle príznačnom nemeckej poriadkumilovnosti –, kde nahé, ponížené a plačúce ženy ostrihali dohola priemyselnými holiacimi strojčkami.

Práve táto spomienka z prvého dňa v tábore ťažila Malu najviac a nezabudne na ňu do smrti. Ubehol už rok a pol, odkedy jej väzeň s červeným krížom na hrudi prešiel drsnými prstami po vlasoch. „Ako zlato! Toľká škoda,“ povedal zachmúrene, kým pramene krásnych vlasov padali na jej holé plecía, do lona a otvorených dlaní.

Zo vzdoru alebo možno z čistej túžby zachovať si aspoň kúsok seba zovrela v dlani jeden prameň a nechcela ho pustiť, ani keď ich naháňali po dezinfekčnom bloku. Stískala ho, keď ich natlačili do vane plnej zelenej a ukrutne smradľavej chemikálie; nezhodila ho ani vtedy, keď jej nasypali prášok na holú a rozpálenú lebku, podpazušie a ohanbie; nevzdala

sa ho, keď ich strčili do špinavej miestnosti so sprchovacími hlavicami, ktoré desivo viseli zo stropu. Neskôr sa Mala dozvedela, že plynové komory vyzerajú rovnako. Mala šťastie, pretože esesácky doktor na rampe hľadal niekoho, kto ovládal cudzie jazyky a ona sa plynule dohovorila šiestimi. Neposlali ju teda do plynu, čakala ju obyčajná sprcha. Mala sa rýchlo naučila, že hodnotných väzňov nebolo nazvyš.

Ortodoxné dievčatá sa rozlúčili s vlasmi s rezignovanou apatiou. Tak či onak by o ne čoskoro prišli. Podľa židovskej tradície si nevesta počas svadobnej noci oholí hlavu. Na verejnosti síce nosí turbany či parochne, ale po zvyšok života ostane holohlavá ako novorodenec. Malu však nevychovali v náboženskej židovskej domácnosti. Jej otec Pinkus Zimetbaum rázne odmietal komúny, pozíciu ženy jedine ako rodičky a matky a nutnosť radiť sa s náboženskými vodcami vo veci akéhokoľvek dôležitého rozhodnutia. S rodinou sa presťahoval z poľského mesta Brzesko do kozmopolitnejších Antverp v Belgicku a dcéru vychoval ako nezávislú a sebestačnú mladú ženu.

Napriek ortodoxným pravidlám doprial dcére najlepšie vzdelanie. Keď takmer oslepol a rodinnému biznisu sa prestalo dariť, neustále Male ďakoval, že prevzala úlohu živiteľa rodiny. Starí a konzervatívni rabíni z poľskej komunity by nikdy nedovolili mladej žene pracovať v známom dome módy Maison Lilian, no Pinkus bol iný. Nielenže to schvaloval, zapálene ju podporoval. Chcel, aby si dokázala sama zarobiť, aby nebola závislá od kohosi dobrej vôle.

„Ak sa mi niečo stane, Mally, nebudeš odkázaná na druhých. Vzal som ťa sem do Antverp, aby si mohla žiť život podľa seba, nie podľa názorov komúny, aby si si našla lásku a nemusela sa vydať za muža, ktorého ti vybral obecný

dohadzovač. Nezniesol by som to, nedokázal by som ťa vidieť nešťastnú. Želám si, aby si bola taká slobodná, ako len chceš, a užívala si všetko, čo ti život prinesie. Mally, si úchvatné dievča. Si výnimočná a nespútaná a som na teba nesmierne pyšný. Nedovoľ, aby ťa niekto obral o tvoju slobodu.“

Lenže nacisti vtrhli do zvyšku Európy a hravo zhlkli aj Belgicko. Na rozdiel od Malinho otca ich nezaujímalo, či je ortodoxná, alebo asimilovaná židovka. Žid bol jednoducho žid a jediný dobrý žid bol mŕtvy alebo podľa najnovšej nálady medzi Nemcami aspoň pracujúci pre prosperitu Ríše. Vzali im rodinnú firmu, potom prišiel na rad zadržiavací tábor, transport do Osvienčimu a číslo 19880 vytetované na ruke.

Najprv ju pripravili o slobodu, potom o vlasy. Tie sa Mala podarilo získať späť. Sľúbila si, že jedného dňa znova získa aj svoju slobodu.

Teraz už z pozície táborového veterána pochmúrne a súcitne sledovala, ako nové dievčatá ostrihali sťa ovce. Nedočkala sa ubrániť nutkaniu a prešla si prstami po vlasoch, aby sa uistila, že ich ešte stále má, že sa pozviechala, že sa vyškriabala na úplný vrchol miestneho totemu, kde jej nik neskriví ani jediný vlások. Vo vrecku sukne stále schovávala prameň odstrihnutých vlasov, opatrne zabalený v plátennom vrecúšku. Pripomínal jej slobodu, o ktorú ju pripravili, a sľub, že jedného dňa ju opäť získa.

„Toto je hrubé porušovanie ľudských práv!“ vykrikla nejaká žena. „Nie sme zločinci. Prečo ste nás sem priviedli a prečo sa k nám takto správate?“

Mala ihneď spozornela a zadívala sa na ženu, ktorá si dovolila prehovoriť. Vôbec sa nevyzliekla a vzdorovito stála v tvídovom kostýme a lakovkách. Mala si všimla väzenského dozorcú, ktorý vyplieštal na ženu chlipné oči.